

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 1782

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1060

Kitap Adı : Dinselleşme, Mezhepleşme ve Ahlakileşme

Alt Başlık : Caferiler Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma

Book Title : Religiosization, Sectarianization, and Moralization

Subtitle : A Psycho-Social Study on the Ja'fari Community

ISBN : 978-625-8724-15-8

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258724158

Yazarlar | Authors: Mehmet Emin Kalgı | orcid.org/0000-0001-6999-5059

Kurum | Institution: Ardahan Üniversitesi | ROR ID: ror.org/042ejbk14

Nihat Demirkol | orcid.org/0000-0001-5929-8161

Kurum | Institution: İğdır Üniversitesi | ROR ID: ror.org/05jstgx72

Abdullah Mohammadi | orcid.org/0000-0002-5123-3643

Kurum | Institution: Ardahan Üniversitesi | ROR ID: ror.org/042ejbk14

Editör | Editor: Sinan Özyurt | orcid.org/0000-0002-9366-9322

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Editorial

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 116 (xxii + 94)

Yayın Tarihi | Publication Date: Aralık | December 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRAB - Dinî mezhepler | Religious groups: denominations

BISAC: REL067130 - Din / İslam / Şii | Religion / Islam / Shi'a

THEMA: QRAC - Mezhepler, tarikatlar | Religious groups: denominations

LC Classification: BP193.5.C3 - Caferilik (Şii) | Shi'ah Islam, particularly Ja'fariyah (Caferi)

DEWEY: 297.82 - Şii | Shi'a Islam

WoS Category: N/A - Din | Religion

WoS Citation Topics Meso: Din Çalışmaları | Religious Studies

WoS Citation Topics Micro: İslam Teolojisi | Islamic Theology

Scopus Subject Areas: 1202 - Sosyoloji ve Siyasi Bilimler | Sociology and Political Science

Atf Bilgisi | Cite as: Kalgı, Mehmet Emin - Demirkol, Nihat - Mohammadi, Abdullah. *Dinselleşme, Mezhepleşme ve Ahlakileşme: Caferiler Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma*. Ankara: FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2025.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Dinselleşme, Mezhepleşme ve Ahlakîleşme

Caferiler Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma

Yazarlar

Doç. Dr. Mehmet Emin KALGI
Dr. Öğr. Üyesi Nihat DEMİRKOL
Prof. Dr. Abdullah MOHAMMADI

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Sinan ÖZYURT

Ankara 2025

Yazarlar Hakkında | About the Authors

Mehmet Emin KALGI

1989 yılında Şanlıurfa'nın Siverek ilçesinde doğan Kalgı, ilkokul öğrenimini Yumrutepe Köyü'nde, ortaokul ve lise öğrenimini ise Siverek'te tamamlamıştır. 2011 yılında Kilis 7 Aralık Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü'nden mezun olan Kalgı, 2011-2016 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı çeşitli okullarda öğretmenlik yapmış; 2016-2022 yılları arasında ise farklı okullarda okul yöneticiliği görevinde bulunmuştur.

Kalgı, 2014 yılında “*Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Özsaygı Düzeyleri ile Vandalist Davranışları Sergileme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Şanlıurfa İli Örneği)*” başlıklı teziyle sınıf eğitimi alanında yüksek lisansını; 2020 yılında ise Çukurova Üniversitesi Din Psikolojisi Anabilim Dalı'nda “*Ortaöğretim Öğrencilerinde Dindarlık ile Kişilik Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma (Şanlıurfa Örneği)*” başlıklı teziyle doktorasını tamamlamıştır.

2022 yılında Ardahan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Psikolojisi Anabilim Dalı'na öğretim üyesi olarak atanan Kalgı, 2023 yılında doçentlik unvanını almış ve aynı fakültede doçent olarak görevine devam etmektedir.

Kalgı, *Dindarlık ve Kişilik: Ergenler Üzerine Bir Araştırma* (2021) ve *Din Değiştirme Olgusu: Müslümanlıktan Hristiyanlığa Geçen Kişiler Üzerine Psikolojik-Sosyal Bir Araştırma* (2023) adlı kitapların yazarıdır. Bunun yanı sıra, din psikolojisi alanında ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış çok sayıda makalesi ve bildirisi bulunmaktadır.

Akademik çalışmalarının yanı sıra, 2021 yılında Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi programından mezun olarak ikinci lisansını tamamlayan Kalgı, 2025 yılında Atatürk Üniversitesi'nde kamu hukuku alanında ikinci yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Ayrıca, 2025 yılında TÜBİTAK projesi kapsamında Amerika Birleşik Devletleri'nde, Indiana University Bloomington'da akademik çalışmalar yürütmüştür. Yazar, Fidan Gürez Kalgı ile evli olup; yabancı dil olarak İngilizce ve Farsça bilmektedir.

Born in 1989 in the Siverek district of Şanlıurfa, Kalgı completed his primary education in the village of Yumrutepe and his secondary and high school education in Siverek. He graduated from the Department of Primary School Teaching at Kilis 7 Aralık University, Faculty of Education, in 2011. Between 2011 and 2016, he worked as a teacher in various schools affiliated with the Ministry of National Education, and between 2016 and 2022, he served as a school administrator in different institutions.

In 2014, Kalgı completed his master's degree in primary education with his thesis titled "*An Examination of the Relationship Between Self-Esteem Levels and the Tendency to Exhibit Vandalistic Behaviors among 9th Grade Students (The Case of Şanlıurfa)*". In 2020, he completed his doctoral studies at Çukurova University, Department of Psychology of Religion, with a dissertation titled "*A Study on the Relationship Between Religiosity and Personality among Secondary School Students (The Case of Şanlıurfa)*". Kalgı was appointed as a faculty member to the Ardahan University, Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious Studies, Psychology of Religion Division in 2022. He received the title of Associate Professor in 2023 and continues to work in the same department. He is the author of the books *Religiosity and Personality: A Study on Adolescents* (2021) and *The Phenomenon of Religious Conversion: A Psycho-Social Study on Individuals Converting from Islam to Christianity* (2023). In addition, he has published numerous articles and conference papers in national and international peer-reviewed journals in the field of the psychology of religion.

Alongside his academic work, Kalgı earned his second bachelor's degree by graduating from the Law Program of Dicle University Faculty of Law in 2021. He began his second master's degree in public law at Atatürk University in 2025. Also in 2025, he conducted academic research in the United States at Indiana University Bloomington within the scope of a TÜBİTAK project.

Kalgı is married to Fidan Gürez Kalgı and speaks English and Persian as foreign languages.

Nihat DEMİRKOL

1993 yılında Şanlıurfa'da doğan Demirkol, lise öğrenimini Bozova İmam-Hatip Lisesi'nde tamamlamıştır. 2015 yılında Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olduktan sonra aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda hazırladığı "Tefsirler Işığında Nasr Sûresinin Tahlili" başlıklı yüksek lisans tezini 2017 yılında tamamlamıştır.

Demirkol, 2022 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırladığı "Kur'ân'a Göre Vahdet Olgusunun Kavramsal Çerçevesi ve Temelleri" başlıklı çalışmasıyla doktorasını tamamlamıştır. Akademik kariyerine Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Tefsir Bilim Dalı'nda Dr. Öğretim Üyesi olarak devam etmektedir.

Lisans ve lisansüstü seviyede Kur'an ilimleri, tefsir ve meal incelemeleri dersleri veren Demirkol'un Kur'an ve tefsir alanlarında yayımlanmış çeşitli makaleleri ile ulusal ve uluslararası nitelikte bilimsel toplantılarda sunduğu bildirileri bulunmaktadır. Çalışmaları özellikle kavramsal çözümlenmeler, semantik yöntemler, çağdaş tefsir meseleleri ve tefsir geleneğinin güncel teorik tartışmaları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Son yıllarda Kur'an araştırmaları ile yapay zekâ teknolojilerinin kesişim noktalarına yönelik çalışmalar da yürütmekte olup, tefsirde dijital okuma imkânları, yapay zekâ destekli yorumlama sınırları ve hibrit tefsir yaklaşımları üzerine akademik katkılar sunmaktadır.

Arapça bilen ve evli olan Demirkol'un akademik ilgi alanları arasında Kur'an'da vahdet düşüncesi, tefsir geleneği, kavram analizi, semantik yorum yöntemleri ve Kur'an-yapay zekâ ilişkisi yer almaktadır.

Born in 1993 in Şanlıurfa, Demirkol completed his secondary education at Bozova Imam-Hatip High School. He graduated from the Faculty of Theology at Iğdır University in 2015 and completed his master's thesis titled "An Analysis of Sûrat al-Naşr in Light of Classical Tafsirs" in 2017 at the Institute of Social Sciences, Department of Basic Islamic Sciences of the same university.

In 2022, he received his PhD from Atatürk University, Institute of Social Sciences, with a dissertation titled "The Conceptual Framework and

Foundations of the Idea of Unity According to the Qur'an." He currently serves as an Assistant Professor in the Department of Tafsir within the Basic Islamic Sciences Division at the Faculty of Theology, Iğdır University.

Demirkol teaches courses on Qur'anic sciences, tafsir, and textual analysis of Turkish translations of the Qur'an at both undergraduate and graduate levels. He has published various articles in the fields of Qur'anic studies and tafsir and has presented papers at national and international academic conferences. His scholarly work mainly focuses on conceptual analyses, semantic approaches, contemporary issues in tafsir, and theoretical developments within the tafsir tradition.

In recent years, he has also been conducting research at the intersection of Qur'anic studies and artificial intelligence, contributing to scholarly discussions on digital reading practices in tafsir, the epistemic limits of AI-assisted interpretation, and hybrid tafsir methodologies.

Demirkol, who is married and proficient in Arabic, has academic interests that include the concept of unity in the Qur'an, the tafsir tradition, conceptual analysis, semantic methods, and the relationship between the Qur'an and artificial intelligence.

Abdullah MOHAMMADI

Abdullah Mohammadi, Afganistan'ın tarihi ve kültürel açıdan önemli şehirlerinden Gazne'de dünyaya gelmiştir. Ortaöğrenimini Mezar-ı Şerif'te tamamladıktan sonra, 2003 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olmuştur. Yüksek lisans eğitimini aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Sosyolojisi Bilim Dalı'nda tamamlamış; 2011 yılında ise Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Sosyolojisi Anabilim Dalı'nda doktora derecesi almıştır. Akademik yükselme sürecinde 2018 yılında doçent, 2024 yılında ise profesör unvanını elde etmiştir. Halen Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmakta; lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde dersler vermektedir.

Araştırma alanları arasında din sosyolojisi, dini gruplar, farklı din anlayışları ve yorumları, siyasal İslam, halk inançları ve kültürel miras

yer almaktadır. Bu konulardaki çalışmaları, ulusal ve uluslararası saygın hakemli dergilerde yayımlanmış; ayrıca kitap bölümleri, raporlar ve akademik projelerle alana katkılar sunmuştur. Mohammadi, yalnızca akademik yayınlarıyla değil, aynı zamanda pek çok uluslararası ve ulusal kongre, sempozyum ve çalıştayda bildiriler sunmuştur. Çalışmalarında, tarihsel arka plan ile güncel toplumsal sorunlar arasındaki ilişkileri disiplinlerarası bir bakış açısıyla ele almakta; özellikle Afganistan ve çevresindeki bölgelerde din, kültür ve kimlik etkileşimlerini derinlemesine incelemektedir. Eleştirel ve analitik yaklaşımıyla, hem akademik literatüre hem de toplumsal bilinç ve kültürel mirasın korunmasına özgün katkılar sağlamaktadır. Evli olan Mohammadi, İngilizce ve Farsça bilmektedir.

Abdullah Mohammadi was born in Ghazni, one of Afghanistan's historically and culturally significant cities. After completing his secondary education in Mazar-i Sharif, he graduated from the Faculty of Theology at Süleyman Demirel University in 2003. He earned his master's degree from the same university, at the Institute of Social Sciences, Department of Philosophy and Religious Studies, Division of Sociology of Religion. In 2011, he received his PhD in Sociology of Religion from Ankara University, Institute of Social Sciences. During his academic career, he was promoted to Associate Professor in 2018 and to Full Professor in 2024. He currently serves as a faculty member in the Department of Sociology at Ardahan University, Faculty of Humanities and Letters, where he teaches courses at undergraduate, graduate, and doctoral levels.

His research interests include the sociology of religion, religious groups, diverse religious understandings and interpretations, political Islam, folk beliefs, and cultural heritage. His scholarly contributions in these areas have been published in reputable national and international peer-reviewed journals, along with book chapters, reports, and academic projects. In addition to his publications, Mohammadi has presented papers at numerous national and international congresses, symposia, and workshops.

In his academic work, he adopts an interdisciplinary approach to exploring the relationship between historical contexts and contemporary

social issues, with a particular focus on the interactions among religion, culture, and identity in Afghanistan and surrounding regions. Through his critical and analytical perspective, he provides original contributions to academic literature as well as to public awareness and the preservation of cultural heritage. Mohammadi is married and is proficient in English and Persian.

*Bu çalışma,
mezhebî aidiyetlerinden dolayı yok sayılan,
ötekileştirilen, acı çeken ve bu uğurda
hayatını kaybeden tüm insanlara ithaf edilmiştir.*

Kitap Hakkında

Dinselleşme, Mezhepleşme ve Ahlakileşme Caferiler Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma

Bu çalışma, Caferi topluluğunun din algısını, mezhep kimliğini ve Sünnî mezhebe yönelik tutumlarını psiko-sosyal bir perspektiften incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada dinselleşme, mezhepleşme ve ahlakileşme süreçlerinin tarihsel, sosyolojik ve psikolojik temelleri ele alınmış; özellikle Türkiye’de yaşayan Caferilerin dinî kimlik inşa biçimleri, bilinçaltı aktarımlar ve toplumsal etkileşimler bağlamında analiz edilmiştir. Kavramsal çerçevede mezhep olgusunun tarihsel gelişimi, Sünnî ve Şîf geleneklerdeki farklı anlamlandırma biçimleri, Şîa’nın ortaya çıkış süreci, imamet doktrini ve Caferi fıkhnın temel özellikleri değerlendirilmiştir. Çalışma, aynı zamanda mezhepler arası gerilimlerin epistemolojik ve ontolojik temellerine de dikkat çekerek, bireylerin dinî aidiyet ve kimlik oluşturma süreçlerinde sosyo-psikolojik etkenlerin belirleyiciliğini vurgulamaktadır.

Araştırmada nitel yöntem kullanılmış; Caferi bireylerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla veri toplanmıştır. Elde edilen bulgular, Caferilerin din algısının yoğun şekilde imamet doktrini etrafında şekillendiğini, mezhebi kimliklerinin tarihsel travmalar, kolektif hafıza ve sembolik değerlerle güçlendiğini göstermektedir. Katılımcılar, Sünnî mezhebe yönelik değerlendirmelerinde genel olarak saygılı fakat mesafeli bir tutum sergilemekte; kız alıp verme, sahabe algısı ve ibadet pratikleri gibi konularda belirgin farklılaşmalar ortaya çıkmaktadır.

Çalışma, mezhebi kimliklerin yalnızca teolojik farklılıklardan ibaret olmadığını; bireyin psikolojik ihtiyaçları, toplumsal aidiyeti, tarihsel hafızası ve kültürel konumu tarafından şekillenen çok katmanlı yapılar olduğunu ortaya koymaktadır. Bu kapsamda araştırma, Türkiye’deki Caferi topluluğunu hem sosyolojik hem psikolojik boyutlarıyla ele alarak literatüre özgün bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Algısı; Mezhep Kimliği; Mezheplerarası İlişkiler; Ahlakileşme; Caferiler

About the Book

Religiosization, Sectarianization, and Moralization A Psycho-Social Study on the Ja'fari Community

This study aims to examine the religious perception, sectarian identity, and attitudes toward the Sunni tradition among the Ja'fari community from a psycho-social perspective. The research addresses the historical, sociological, and psychological foundations of the processes of religio-sization, sectarianization, and moralization, and analyzes how Ja'faris living in Turkey construct their religious identities, including subconscious transmissions and patterns of social interaction. Within the conceptual framework, the historical development of the sectarian phenomenon, the differing interpretive traditions of Sunni and Shi'i thought, the emergence of Shi'ism, the doctrine of imamate, and the fundamental characteristics of Ja'fari jurisprudence are evaluated. The study also highlights the epistemological and ontological roots of inter-sectarian tensions, emphasizing the determining role of psycho-social factors in individuals' processes of religious affiliation and identity formation.

A qualitative methodology was employed, and data were collected through semi-structured interviews conducted with Ja'fari participants. The findings reveal that the religious perceptions of Ja'faris are strongly shaped by the doctrine of imamate and that their sectarian identities are reinforced by historical traumas, collective memory, and symbolic values. Participants generally expressed respectful yet distant attitudes toward the Sunni tradition, with notable differences observed in areas such as intermarriage, perceptions of certain companions, and ritual practices.

This study demonstrates that sectarian identities are not merely theological distinctions but rather multifaceted structures shaped by individuals' psychological needs, social belonging, historical memory, and cultural context. In this regard, the research offers an original contribution to the literature by examining the Ja'fari community in Turkey through both sociological and psychological dimensions.

Keywords: Religious Perception; Sectarian Identity; Inter-Sectarian Relations; Moralization Ja'faris

İÇİNDEKİLER

TABLO DİZİNİ	xvi
ÖN SÖZ	xvii
TEŞEKKÜR	xix
GİRİŞ	1
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
1.1. Mezhep Kavramı ve Mezheplerin Tarihçesi	7
1.2. Mezheplerin Ortaya Çıkışı	14
1.3. Şia Mezhebinin Ortaya Çıkışı ve Kolları	17
1.4. Türkiye'deki Caferilerin Demografik Yapıları	34
1.5. Türkiye Caferilerinin İran İslam Cumhuriyeti ile İlişkileri	38
2. YÖNTEM	41
2.1. Araştırmanın Problem Cümlesi ve Araştırmada Cevap Aranan Sorular	44
2.2. Araştırmanın Deseni	45
2.3. Çalışma Grubu	45
2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi	47
3. BULGULAR ve TARTIŞMA	49
3.1. Caferilerin Din Algısı	56
3.2. Caferilerin Kendi Mezheplerine Yönelik Algıları	62
3.3. Caferilerin Sünnî Mezhebe Yönelik Algıları	69
4. SONUÇ	75
4.1. Caferilerin Din Algısı ile İlgili Sonuçlar	76
4.2. Caferilerin Kendi Mezhebine Yönelik Algıları ile İlgili Sonuçlar	77
4.3. Caferilerin Sünnî Mezhebe Yönelik Algıları ile İlgili Sonuçlar	78
KAYNAKÇA	85
DİZİN	93

TABLO DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcılara Ait Sosyo-Demografik Özellikleri Tablosu	46
Tablo 2. Katılımcıların Dinî Yaşantılarına Ait Veri Tablosu	55

ÖN SÖZ

İslam dini, insanlık tarihi açısından yalnızca bir inanç sistemi değil, aynı zamanda bir medeniyet inşası, bir ahlâk düzeni ve bir dünya görüşü olarak insanlığa yön vermek amacıyla Hz. Muhammed'in (s.a.a) peygamberliğe biseti ile başlamıştır. Zamanın akışı içinde bu ilahî mesaj farklı kültürlerle, dillerle ve düşünce biçimleriyle temas kurmuştur. Bu hızlı yayılma süreci, doğal olarak dinin anlaşılması ve yorumlanması noktasında çeşitli farklılıkların doğmasına da zemin hazırlamıştır. İslam tarihindeki mezhepler olgusu, yalnızca dinî metinlerin farklı tefsir edilmesiyle açıklanamayacak kadar çok boyutlu bir meseledir. Mezheplerin teşekkülünde sosyolojik, siyasî, kültürel ve coğrafi dinamiklerin etkisi son derece belirgindir.

Bu bağlamda, mezhepler tarihine dair yapılan çalışmalarda sergilenen tek boyutlu yaklaşımlar, konunun derinliğini ve çok katmanlı yapısını gölgelemektedir. Bir mezhebi yalnızca “doğru” ya da “sapma” kategorilerinde değerlendirmek, İslam düşüncesinin tarihsel gelişimini anlamak yerine onu sınırlamaya yol açar. Oysa mezhepler, İslam toplumlarının tarih boyunca dinle, iktidarla, bilgiyle ve kimlikle kurdukları ilişkiyi yansıtan birer aynadır. Dolayısıyla mezheplerin incelenmesi, İslam'ın birliğine zarar verici bir faaliyet olarak değil, düşünsel çoğulluğun tarihsel bir yansıması olarak görülmelidir.

Elinizdeki bu kitap, İslam dininin temel kaynakları ışığında mezheplerin ortaya çıkış sürecini, bu süreci belirleyen toplumsal ve siyasî faktörleri, ayrıca mezhepler arası etkileşimi analitik ve özet bir yaklaşımla ele almaktadır. Çalışmada, kla-

sik kaynaklara dayalı tarihsel anlatımlar ve modern metodolojik yaklaşımların yanı sıra sınırlı da olsa sahaya inilmiş ve insanlarla birebir iletişim kurularak okuyucuların önüne yeni bir alan açmıştır. Yine nakil ve rivayet geleneği, eleştirel bir tarih okuması çerçevesinde sorgulanmıştır. Bu yönüyle eser, “mezhepler tarihi” kitabı ve taraf olmaya davet tebliği değil, İslam düşüncesinin oluşum dinamiklerine dair bir analiz niteliği taşımaktadır.

Günümüz İslam dünyasında mezhepsel farklılıklar hâlâ toplumsal ve siyasî gerilimlerin bir aracı olarak kullanılabilir. Bu durum, tarihsel bir olgunun doğru anlaşılmadığı takdirde nasıl ideolojik bir araca dönüşebileceğinin açık göstergesidir. Bu çalışma, mezhep olgusunu kutsamak ya da mahkûm etmek yerine, onu anlamaya, çözümlemeye ve tarihsel bağlamına yerleştirmeye yöneliktir. Gerçek ilim, ancak eleştirel bir zihinle ve ön yargılardan arınmış bir bakışla elde edilebilir.

Bu vesileyle, çalışmanın İslam tarihi ve mezhepler alanında hikmet ve bilgiye dayalı yeni tartışmalara kapı aralamasını, okura hem dinî mirası hem de insanî farklılıkları anlama konusunda geniş bir perspektif kazandırmasını temenni ederim.

Bu başarılı çalışmayı halkımıza sunan başta değerli hocamız Dr. Mehmet Emin Kalgı olmak üzere Dr. Nihat Demirkol ve Dr. Abdullah Muhammedi'ye takdir ve teşekkürlerimi sunarım.

Kadir AKARAS
İstanbul, 2025

TEŞEKKÜR

İnsanlık tarihi boyunca din, yalnızca bireysel bir inanç biçimi değil, aynı zamanda toplumsal düzenin, ahlaki normların ve ontolojik arayışların kurucu bir zemini olmuştur. Bu kurucu rol, zaman içerisinde dinin farklı tarihsel, kültürel ve zihinsel bağlamlarda çeşitli yorumlara açık hâle gelmesine yol açmıştır. Dinin literal (lafzi) düzlemde yorumlanması ise, onun aslı anlam dünyasından koparak dogmatik ve biçimsel bir yapı kazanmasına neden olmuş; bu durum, hem dinselleşme süreçlerini hem de mezhepleşme olgusunu doğurmuştur.

Her dinî yorumun, aklın ve felsefenin eleştirel yönteminde uzak, çoğunlukla sezgisel ya da geleneksel bir temellendirmeye dayanması, dinî düşüncenin zamanla katılaşmasına ve radikalleşmesine zemin hazırlamıştır. Bu süreçte din, metafizik bir hakikat arayışından çok, aidiyet ve kimlik eksenli bir ideolojik aygıt dönüşmüş; bu dönüşüm, birey ile hakikat arasındaki bağın kopmasına ve içsel çatışmaların toplumsal düzleme yansımalarına neden olmuştur.

Tarihte en yıkıcı savaşların çoğunlukla din temelli olması, aslında bu yorum farklılıklarının epistemolojik düzeyde nedensel derin çatışmalar doğurabileceğini göstermektedir. Modern bilimsel paradigmanın egemen olduğu çağlarda ise, dine akli ve rasyonel bir perspektifle yaklaşmanın daha yapıcı sonuçlar doğurduğu anlaşılmış; akıl, ahlâk, erdem ve felsefi düşünce, dinin duygusal ve dogmatik yapısını sorgulayan temel unsurlar hâline gelmiştir. Bu durum, bir yanda tamamen teolojik ve metafizik zeminde şekillenen geleneksel dinî terminoloji ile diğer yanda deneyime, gözleme ve akla dayalı eleştirel düşüncenin temsil ettiği modern düşünce arasında

varoluşsal bir çatışmaya yol açmıştır. Günümüzde de bu çatışma sürmekte olup, İslam düşüncesi içinde bu gerilimin çok daha derin ve çözülmesi güç biçimlerde tezahür ettiği gözlemlenmektedir.

Filozofluk, erdem, bilgi ve ahlâk gibi insani mezziyetlerin en yücesine temas etmişken, Prof. Dr. Ökkeş KESİCİ'yi anmadan geçmenin büyük bir vefasızlık olacağına inanıyorum. Bu nedenle, hayatıma amaç ve anlam katan bu bilge insana teşekkür etmek, her fırsatta hissettiğim bir gönül borcudur. Bu borcu, bu kitabın önsözünde dile getirmeyi de bir görev addediyorum.

Kendisiyle 2007 yılında tanıştım. O günden bu yana sadeliği ve alçakgönüllülüğü kişiliğinin ayrılmaz bir parçası haline getirmiş; fedakârlığı ise yüceliğin sembolü kılmıştır. Bu hâline sadece ben değil, onunla yolu kesmiş binlerce insan şahittir.

Giordano Bruno'nun şu sözleri, kimde en çok karşılık buldu diye sorsalar, tereddütsüz Ökkeş Kesici derim: *“Ne gördüğüm hakikati gizlemekten hoşlanırım, ne de bunu açıkça ifade etmekten korkarım. Aydınlık ile karanlık, bilim ile cehalet arasındaki savaşa her yerde katıldım. Bu yüzden her yerde zorlukla karşılaştım ve cehaletin babaları olan resmî akademisyenlerin yanı sıra, dar görüşlü çoğunluğun öfkesinin hedefi oldum.”*

Doğruyu, hakikati ve adaleti yaşatma uğruna defalarca haksızlığa uğramış, ancak hiçbir zaman haksızlık tarafında yer almamış bu cesur yürekli adam, yalnızca benim değil, binlerce insanın hayatına dokunmuş; düşünceleri, duruşu ve karakteriyle onların hayranlığını kazanmıştır.

Bugün hâlâ, derin bilgisi ve yüksek gönüllülüğüyle çevresini aydınlatmakta; cehaletin karanlığını bir nebze olsun dağıtmak için büyük bir çaba göstermektedir. Onun bu çabaları-

na bizzat tanıklık etmiş binlerce insan vardır. Öğrencilerinin kalbinde büyük bir sevgiye, dostlarının ve ailesinin ise derin bir sempatisine mazhar olmuştur. Onunla sadece bir kez tanışmak bile, bu saygının nedenini anlamaya yeterlidir.

Ayrıca, bu kıymetli insanın hak ettiği değeri görmesi gerektiğini ve onu tanıyan ya da tanımayan herkesin bunu bir sorumluluk olarak görmesi gerektiğini özellikle vurgulamak isterim. Ne yazık ki, bu yüce ruhlu insan, içinde bulunduğu toplumun dar anlayışı içerisinde yeterince anlaşılammıştır.

Belki bu satırlar, hakkında duyduğum derin samimiyeti dile getirdiğim için onu mahcup edecek; ama onun büyüklüğünü ortaya koyma amacı taşıdığımı bilmesini isterim. Zira inanıyorum ki, o kişi bir gün mutlaka anlaşılacak ve kıymeti takdir edilecektir - belki erken, belki geç... Ama elbet bir gün. Zira güneş, karanlığın en yoğun olduğu anda doğmaya en yakındır.

Prof. Dr. Ökkeş Kesici Hocamı hürmetle yâd ettikten sonra, bazı kurum ve şahsiyetlere teşekkürlerimi takdim etmeyi ilmî ve vicdânî bir vecibe addetmekteyim. Evvelâ, araştırmama gönüllü surette iştirak ederek en kıymetli bilgilerini araştırma sorularına samimiyet ve dürüstlikle aktaran bütün muhterem katılımcılara derin şükran ve minnetlerimi arz ederim. Bununla birlikte, çalışmamın muhtevasına dair tas-hih ve tenkitleriyle, aynı zamanda müspet teklifleriyle ilmî inkişafıma mühim katkılarda bulunan Dr. Sinan Özyurt'a teşekkür borcumu ifade etmeyi zarurî görmekteyim. Ayrıca, eserimin neşir sürecinde gayret ve himmetlerini esirgemenen Yayınevi Genel Müdürü'ne ve bütün mesai arkadaşlarına teşekkürlerimi takdim ederim. Nihayetinde, kitabımızın ön sözünü kaleme almayı nezâketle kabul eden, fikir ve görüşleriyle çalışmamıza ulvî katkıları sunan Ehl-i Beyt Âlimleri

Derneđi Başkanı Kadir Akaras Hocam'a en içten hürmet ve Őükranlarımı takdim etmeyi bir borç bilirim.

Dr. Mehmet Emin KALGI
Aralık, 2025